

SYNODY I KOLEKCJE PRAW
Tom VIII

Dokumenty synodów od 506 do 553 roku

Układ i opracowanie

Arkadiusz Baron

Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

Henryk Pietras SJ

Akademia Ignatianum w Krakowie

Wydawnictwo Akademii Ignatianum w Krakowie
Wydawnictwo WAM

Kraków 2014

WPROWADZENIE

1. ZAKRES CZASOWY, TEMATYCZNY I GEOGRAFICZNY

Tom ósmy serii Synodów i Kolekcji Praw stanowi kontynuację tomu szóstego pt. *Dokumenty synodów od 431 do 504 roku* i zawiera krótkie omówienia i zachowane teksty synodów Kościoła starożytnego w VI w. Liczba zachowanych tekstów synodalnych z pierwszej połowy VI wieku zamknęła zakres obecnego tomu w latach 506-553. Zastosowaną cezurę można łatwo uzasadnić, gdyż są to synody do Soboru Konstantynopolińskiego II, który odbywał się właśnie w 553 roku. Teksty synodów posoborowych, które gromadziły się po roku 553, znajdują się w kolejnym tomie edycji.

Lata 506-553 zdominowały synody Kościoła na Zachodzie w części europejskiej, szczególnie na terenach galijskich i hiszpańskich. Podejmowano na nich najróżniejsze problemy dyscyplinarne poszczególnych wspólnot chrześcijańskich, które odzwierciedlają przemiany, jakie zaszły na Zachodzie w wyniku rozpadu Cesarstwa Rzymskiego w drugiej połowie V w., gdy pojawili się samodzielni władcy przyjmujący wiarę chrześcijańską¹. Ponadto, wytworzyła się wówczas nowa relacja zarówno biskupów do lokalnych królów i władców, jak i do roli biskupa Rzymu, w zależności od prowadzonej przez poszczególnych królów polityki oraz ich relacji do miejscowego duchowieństwa.

Zachód w VI w. został zdominowany przez Gotów i Franków. Peter Heather pisze, że „polityczny środek ciężkości świata post-rzymskiego przesunął się z Półwyspu Apenińskiego do zachodniej Europy: na północ od Alp i Pirenejów. [...] I oto po raz pierwszy w czasach historycznych z półdzikiego do niedawna *barbaricum* wyłoniło się prawdziwe, niepokonane mocarstwo”². Odzwierciedla to w pełni liczba synodów z pierwszej połowy VI w. oraz ich nagromadzenie na wspomnianym terytorium. Są to synody w: Agde (506), Tuluzie (507), Reims (514), Saint-Maurice (ca.

¹ Por. Arkadiusz Baron, *Synody czasów upadku i przemiany Imperium Rzymskiego na Zachodzie*, w: *Polonia Sacra* 29 (2011/2) 5-36.

² Peter Heather, *Imperia i barbarzyńcy. Migracje i narodziny Europy*, tłum. Janusz Szczepański, Poznań: Rebis 2010, 393.

515), Alexandretcie (515), Lyonie (przed 516), (518-519), Épaone (517), Orange (529), Arles (524), Vaison (529), pięć synodów w Orleanie (511), (533), (538), (541), (549), Valence (przed 529), Clermont (535), Marsylii (533), Eauze (551), Toul (550), Paryżu (552), Metz (550/555). Ponadto na Zachodzie, bardziej na południe, jak i na północ od wymienionych powyżej miast, synody odbyły się w Geronie (517); Ilerdzie (546); Larisie Cremaste (530-531); (517); Barcelonie (540), Tarragonie (516), Toledo (531), Valentii (546), Victorii (520), Sardynii (521-523), Bretanii (ca. 516-519); (ca. 552), Brevi seu Menevia (519).

W aspekcie dogmatycznym, należy wspomnieć silne ośrodki monastyczne działające na Zachodzie w VI w., które kontynuowały spory kontrowersji pelagiańskiej, pryscylikańskiej i semipelagiańskiej (jak ją określamy dzisiaj) o przeznaczeniu i łasce.

Znamienne, że nie zachowały się dokumenty z żadnego synodu w Rzymie z tego okresu, jakkolwiek wymieniamy kilka z nich: Rzym (515); (519); (530-531); (7-9 grudnia 531); (ca. 534).

Praktycznie zanikły, w porównaniu z przełomem IV i V wieku, synody w Afryce. Tu możemy jedynie wymienić: Africa (550), Byzacena (541), Kartagina (525); (535), Iunca (523) i Sufes w prowincji Byzacena (524).

Wyraźnie zmalała w tym okresie aktywność synodalna na Wschodzie, utrzymując się praktycznie jedynie w Konstantynopolu. Do najważniejszych należą tu synody w Konstantynopolu (507); (515); (518); (520); (530-531); (533); (536); (543). Nie posiadamy z tego okresu testów synodów w Aleksandrii.

Ponadto, na Wschodzie synody obradowały w Antiochii (508 lub 509), (513), (542), w Heraklei (515), Jerozolimie (512), (518); (536), Illyrii (515), (516), (549), Laodycei (512), Mopsuestii (550), Sydonii (511), Tyrze (ca. 514-515); (518) oraz dalej na wschód w Saliq, Seleucji-Ktezyfonie (544).

Synody na Wschodzie w ogromnej większości wiążą się z rozwojem monastycyzmu w V i w VI w. i z prowadzonymi na Wschodzie sporami orygenesowskimi, w rezultacie których, jak i podziałów pochalcedońskich, doszło do potępienia tak zwanych *Trzech rozdziałów* na Soborze Konstantynopolińskim II w 553 r., kończącym niniejszy tom.

2. KRÓTKA HISTORIA WYDAŃ TEKSTÓW SYNODALNYCH ORAZ KOLEKCJI PRAW

Wszystkie znane dziś synody Kościoła w porządku alfabetycznym wymienia sześciotomowy słownik: *Dizionario dei Concili*, opracowany przez *Istituto Giovanni XXIII* Uniwersytetu Laterańskiego pod redakcją Pietro Palazzini'niego i wydany w Città Nova Editrice, Roma 1963-1968, któ-

ry ułatwia orientację w gąszczu danych na ten temat. Jednakże z punktu widzenia zarówno teologicznego, jak i historycznego, dla badacza może on stanowić jedynie punkt wyjścia, gdyż nie podaje w ogóle zachowanych tekstów synodalnych.

Podobnie monumentalna praca Hefelego i Leclerqa (zob. skróty: H.-L.), która omawia niemal wszystkie synody – przytacza jedynie ważniejsze fragmenty.

W ciągu wieków publikowano wielokrotnie teksty synodalne, zwykle razem z dokumentami odnoszącymi się do soborów powszechnych.

Z wcześniejszych edycji tekstów synodalnych należy wspomnieć między innymi: P. Crabbe, *Concilia omnia, tam generalia quam particularia*, t. 1-3, Coloniae Agrippinae 1551, wielokrotnie wznawiane, a także: *Polyanthea, seu coordinatio sacrorum canonum, opera ac studio Joannis Pauli Paravicini*, a wydane równocześnie w Pradze i w Wiedniu w roku 1708. Jest to przepracowane i w układzie alfabetycznym podane starsze dzieło: *Epitome Canonum Omnium Qui in Conciliis Generalibus ac Provincialibus, in Decreto Gratiani, in Decretalibus, in Epistolis, in Constitutionibus Romanorum Pontificum usque as SS. D.N. Alexandri VII Annum Quartum Continentur*, Roma, 1659 i następne wydania z Wenecji i Kolonii. Wiek XVII przyniósł nowe wydania, takie jak: N. Coleti, *Sacrosanta Concilia ad regiam editionem exacta*, t. 1-23, Venezia 1728-1733, oraz monumentalne i do dziś najbardziej kompletne: G. D. Mansi, *Sacrorum Conciliorum nova et amplissima collectio*, t. 1-31, Venezia 1759-1798, reprint: Paris 1901-1927., kolejne tomy publikowano w XIX i XX wieku. Ostatni reprint wszystkich 53 tomów pochodzi z lat 1960-1962. Dzieło to i wielość jego wydań świadczy o tym, że w świadomości Kościoła kanony synodów były czymś ważnym i należało się do nich odnosić. Wydaje się, że kodyfikacja prawa kościelnego i ogłoszenie *Codicis Iuris Canonici* w 1917 przytępiły to zainteresowanie, gdyż kanoniści otrzymali poręczny zbiór praw, a badanie kanonów synodalnych pozostawili historykom.

Oprócz wielkich osiemnastowiecznych kolekcji, mających ambicje przedstawienia wszystkich synodów, przynajmniej greckich i łacińskich, gdyż synody wschodnie, które obradowały w innych językach, Europejczyków mniej interesowały, publikowano również wydania synodów regionalnych. W XVII w. w trzech tomach J. Sirmond wydał *Concilia antiqua Galliae* (Paryż 1629), które to dzieło było poprawiane i uzupełniane aż do *Conciliorum Galiae tum editorum, tum ineditorum collectio*, przygotowane przez D. Labata (Paryż 1789). Wydania te zastąpili w naszych czasach C. Munier w CCL 148 i C. de Clercq w CCL 148a (Brepols, 1963). Ich tłumaczenie francuskie opublikowano w Sch 241 (J. Gaudemet, 1977), 353,

354 (Jean Gaudemet i Brigitte Basdevant, 1989.)

Podobnie synody hiszpańskie wydawane były wielokrotnie, począwszy od G. de Loays, *Collectio Conciliorum Hispaniae*, Madrid 1593. W obecnym tomie korzystaliśmy z ostatnich wydań, to znaczy: J. Vives, *Concilios Visigoticos e Hispano-Romanos* z 1963 roku, oraz: G. Martinez i F. Rodriguez, *La Colección Canónica Hispana* publikowana począwszy od lat sześćdziesiątych XX wieku, która to kolekcja zawiera także dokumenty kanonów kartagińskich; J. A De Aldama, *El simbolo Toledano I*, Romae 1934 (Analecta Gregoriana, t. VII).

Synody syryjskie zebrane są w: J. B. CHABOT, *Synodicon Orientale ou Recueil de Synodes nestoriens*, Paris: Imprimerie Nationale 1902.

3. OBECNE WYDANIE

Podobnie jak w poprzednich tomach (por. SCL 1; 4; 6), podajemy tylko to, co synody rzeczywiście ustaliły. Na boku pozostawiamy obfitą korespondencję biskupów, cesarzy, prezbiterów i mnichów, jak również wtórne relacje różnych autorów, o których jedynie wspominamy. Naszym zamierzeniem było zwrócenie szczególnej uwagi na listy synodalne i posynodalne, kanony oraz formułowane wyznania wiary.

W niniejszym wydaniu podajemy teksty w takiej wersji, w jakiej były one przez wieki czytane i w jakiej weszły w prawodawstwo kościelne. Dlatego również opieramy się na starym wydaniu Mansi'ego, *Sacrorum Conciliorum nova et amplissima collectio*. Nowe wydania krytyczne, w których uwzględniono różne lekcje rękopisów, zasadniczo nie podają innego tekstu, opatrują go jedynie aparatem krytycznym. Uwzględniamy je w notach do naszego tekstu w tych nielicznych przypadkach, kiedy proponują odmienną lekcję, zmieniającą sens poszczególnych wypowiedzi.

W naszym opracowaniu Czytelnik odnajdzie przypisy o podwójnej numeracji: cyfrowej i literowej. Cyframi arabskimi (1, 2, 3...) oznaczamy wszelkie odniesienia o charakterze technicznym, to znaczy do Biblii, do źródeł tekstu, do starożytnych świadectw oraz do bibliografii. Przypisy te znajdują się na stronie z tekstem oryginalnym i chociaż zostały sporządzone w wersji łacińskiej, to jednak ze względu na charakter podanych w nich danych nawet Czytelnikowi nieznającemu łaciny nie przysporzą trudności w ich rozumieniu, a na pewno ułatwią korzystanie z naszego wydania również Czytelnikom nieznającym języka polskiego.

Noty oznaczone dużymi literami łacińskimi (A, B, C...) umieszczone są na stronie z polskim tłumaczeniem i zawierają zasadniczo wyjaśnienie

skierowane do Czytelnika polskiego. Podajemy w nich między innymi problemy związane z właściwym rozumieniem stosowanych przez synody terminów, których niejednokrotnie nie można oddać w języku polskim w sposób jednoznaczny. Ponadto, staramy się w nich ukazywać szerszy kontekst zarówno historyczny i teologiczny, jak również prawny, rozpatrywanych problemów teologicznych, mając na uwadze przede wszystkim Czytelników i badaczy, którzy przecież nie zawsze muszą być zorientowani w poruszanej w danym miejscu problematyce. Mają więc one charakter pomocniczy i skierowane są szczególnie do Czytelników nie zajmujących się na co dzień tego typu sprawami.

Ukazanie ciągłości tradycji prawa skłoniło nas do podawania w przypisach odniesień do poprzednich synodów, a także do pierwszej średniowiecznej kodyfikacji prawa, jaką było *Decretum Gratiani* oraz *Decretalium Collectiones*, tworzące razem *Corpus Iuris Canonici*. Dla ułatwienia podajemy każdorazowo strony klasycznego wydania Aemiliusa Friedberga z Lipska (1879-1881).

Prezentowane teksty uzupełniamy mapą oraz kilkoma indeksami tradycyjnie zamieszczanymi w tego rodzaju wydaniach. Na mapie zaznaczamy jedynie miasta i miejsca, w których zbierały się synody starożytne do roku 553. Oprócz indeksu biblijnego, dokumentów kościelnych (sobory, synody, papieże, kolekcje praw), pisarzy, imion własnych oraz indeksu rzeczowego (odsyłamy w nim Czytelnika do poszczególnych synodów, a nie do stron książki), podajemy w języku łacińskim alfabetyczny wykaz odbytych synodów wraz z ich datami.

Dla Czytelników polskich zaraz na następnych stronach dołączamy także wykaz polskich nazw miejsc odbytych synodów wraz z ich łacińskimi odpowiednikami w układzie łacińsko-polskim oraz polsko-łacińskim.